

literaire non-fictie. Kortom, een keur van onderwerpen. En, wat misschien bedoeld was als de kracht van het boek, zo veel mogelijk onderwerpen laten bespreken door een groot aantal auteurs, is ook de zwakte ervan. Ik miste bij het lezen een verantwoording van de gemaakte keuze van onderwerpen. Een overzicht biedt dit boek mij niet of nauwelijks. Het is meer een mengelmoes met, inderdaad, ook prachtige, lezenswaardige hoofdstukken. Met veel plezier las ik het stuk van Tjerk Wiersma waarin de experimentele fysio-

logie en de klinische epidemiologie kritisch worden geanalyseerd als basis van onze westerse geneeskunde. Interessant, maar onduidelijk blijft waarom het in dit boek is opgenomen. En zo zijn er meer hoofdstukken die zeker de moeite waard zijn, zoals de bijdrage van *Science*-redacteur Martin Enserink over het belang en de 'weegwaarde' van medisch-wetenschappelijke artikelen. Over het maken van een televisieprogramma en alles wat daarbij komt kijken met onder andere de rol van verborgen sponsors schreef Jan

Vink een boeiende bijdrage.

De eindredacteuren mikten kennelijk op twee groepen lezers: 1. auteurs en anderen die betrokken zijn bij het populariseren van biologische en medische kennis, en 2. studenten en cursisten op het terrein van de (biomedische) wetenschapsvoorlichting en -journalistiek. Als leerboek vind ik dit boek echter ongeschikt en ook als naslagwerk heeft het te weinig te bieden.

Mark Brueren

Proefschriften

Euthanasie

Weijers HAM. *Euthanasie. Het proces van rechtsverandering* [Proefschrift]. Rijksuniversiteit Groningen, 2002. 401 pagina's.

Heleen Weijers geeft in haar proefschrift een zeer volledig en boeiend overzicht van het proces van rechtsverandering. Alle participanten in het beschreven proces van rechtsverandering komen uitvoerig aan bod zoals politici, medici, ethici, theologen, juristen, filosofen en, niet te vergeten, de paus. Het geheel is gelardeerd met verslagen van rechtszaken vanaf 1886. Een van de oudste rechtszaken is die van de boterkoopmansknecht die zijn vrouw op haar smeken – zij lijdt aan kanker – om het leven brengt en tot 12 jaar gevangenisstraf veroordeeld wordt. Ook later staan niet alleen dokters terecht voor doden op verzoek, maar ook leken zoals een 32-jarige man die in 1978 op zeer klunzige wijze zijn schoonmoeder op haar verzoek om het leven brengt; 'na uren gezamenlijk gemarteld met ondeugdelijke slaapmiddelen en een poging tot ophanging, waarbij de haak uit het plafond schoot, had hij ten slotte zijn stiefmoeder gewurgd met een hondenriem'. Hij wordt veroordeeld tot anderhalf jaar gevangenisstraf. Ook de zaak van mevrouw Postma (arts) komt aan de orde die niet alleen een stroom publicaties over levensbekortend en levensbeëindi-

gend handelen genereert, maar ook leidt tot de oprichting van de Nederlandse Vereniging van Vrijwillige Euthanasie (NVVE).

Het boek begint met een hoofdstuk over het juridische en ethische kader. Daarna wordt de geschiedenis van de rechtsverandering beschreven in acht hoofdstukken die vier periodes vertegenwoordigen: een eerste periode (1945-1970) waarin euthanasie nauwelijks een onderwerp van gesprek was; een tweede periode (1970-1982) waarin veel gediscussieerd werd over euthanasie, maar nauwelijks overeenstemming bestond over wat daarvoor verstaan moest worden en waarin de eerste belangrijke rechtszaken plaats hadden; een derde periode (1982-1989) waarin legalisering plaatsvond en ten slotte de vierde periode (1989-2002) waarin gepoogd werd een politiek compromis te bereiken en uiteindelijk een wet werd aangenomen.

Wat heel duidelijk naar voren komt, is dat zoals zoveel Nederlandse politieke processen, ook het proces tot wetsverandering met betrekking tot euthanasie gekenmerkt wordt door dralen, uitstellen en advies vragen.

Na 32 jaar publiek debat en 18 jaar politieke pogingen om de veranderde opvattingen over euthanasie om te zetten in een wet, zijn de voorstanders van euthanasie daar uiteindelijk in geslaagd.

Een belangrijke conclusie van Heleen

Weijers is dat Nederland niet alleen jurisprudentie opbouwt over levensbeëindigend handelen door artsen, maar dat het ook het land is met de meeste informatie op dit terrein. Zij wijst erop dat tussen het eerste onderzoek in 1990 naar de praktijk van levensbeëindigend handelen en het tweede onderzoek in 1995 er wat betreft de getallen niet veel is veranderd. Er is een lichte tendens naar meer erkenning dat levensbeëindiging wordt toegepast en een lichte verandering in de verhouding tussen levensbeëindiging mét en zonder verzoek. Deze getallen wijzen erop – en zeker als men ze vergelijkt met de sporadische buitenlandse cijfers – dat er geen indicaties zijn dat Nederlandse artsen zich op het hellend vlak hebben begeven.

Dit proefschrift is naar mijn mening een onmisbaar naslagwerk voor al diegenen die met kennis van zaken mee willen blijven denken op het terrein van levensbeëindigend handelen dat bepaald niet tot rust is gekomen.

In de loop van 2003 zal een handelseditie verschijnen. Warm aanbevolen.

Marijke Boersma